

ארבע מופעים בהם נועץ משה רבנו בקב"ה לפני פסיקתו¹

משה נועץ בקב"ה לפני מתן תשובתו לעם

ארבע פעמים בתורה נועץ משה בקב"ה לפני פסיקת ההלכה. אחת מארבע הפעמים מצויה בפרשת השבוע פרשת אמור. ויקרא כ"ד,

(י) וַיֵּצֵא בְּנֵי־אֱשָׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן־אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצַל בַּמַּחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי: (יא) וַיִּקֶּבּ בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם וַיִּקְלָל וַיִּבְיֹאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשָׁם אָמַר שְׁלֵמִית בַּת־דָּבָר לְמֹטֶה־דָן: (יב) וַיִּנְיָחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמֶר לַפָּרֶשׁ לָהֶם עַל־פִּי ה': פ

התרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל מביא מדרש זהה כפתיחה לכל אחד מארבע המקומות האלה. ואלה דבריו לפסוק י"ב בפרשתנו בתרגום חוזר לעברית,²

(יב) זה הוא אחד מן ארבעה דינים אשר עלו לפני משה הנביא, ודן אותם על פי מאמרו של מעלה. מהם דין ממון ומהם דין נפשות. **בדיני ממון היה משה זריז ובדיני נפשות היה מתון. ובאלה אמר משה לא שמעתי מן בעבור ללמד ראשי סנהדרין של ישראל שעתידים לקום אחריו, שיהיו זריזים בדיני ממון ומתונים בדיני נפשות ולא יתביישו לשאול דין שקשה להם.**

משה מעדיף לפנות לקב"ה ולקבל את הנחיותיו כדי ללמד את שופטי ישראל 3 מסרים חשובים.

1. להתייעץ ולא לפסוק לבד במקרים מסובכים. התייעצות אינה מסמלת חולשת דעת, אלא נכונות לבחון דברים עד תומם, וחכמה ברוב יועץ.
2. במקומות בהן מדובר בדיני נפשות, כמו במקרה של המגדף בפרשת אמור, ושל המקושש בפרשת שלח לך, הנאשם נשלח למאסר עד שדינו יוברר. מכאן שאין למהר בדיני נפשות.³
3. במקומות בהן מדובר בהלכות שאינם מתחום דיני הנפשות, יש להימנע מעינוי הדין.⁴

¹ דברים בכנס הנהלת מכללת שערי משפט, פרשת אמור תשס"ג

² וזה לשון התרגום. דין הוא חד מן ארבעתי דיני די' עלו קדם משה נביאיה, ודן יתהון על פום מימרא דלעיל. מנהון דינא ממונה ומנהון דינא נפשתא. בדיני ממונא הוה משה זריז, ובדיני נפשתא הוה מתון. ובאילין אמר משה לא שמעתי. מן בגלל למילפא רישי סנהדרייא דישראל דעתידין למיקום בתריה, דיהוון זריזין בדיני ממונא, ומתונין בדיני נפשתא. ולא יבתהון למישאלא דינא דמתקשי להון.

³ בפרשתנו נאמר, (יב) **וַיִּנְיָחוּ בַּמִּשְׁמֶר לַפָּרֶשׁ לָהֶם עַל־פִּי ה':** ובבמדבר ט"ו נאמר, (לד) **וַיִּנְיָחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמֶר** כִּי לֹא פָּרַשׁ מֵהָעֵשָׂה לֹא: o

⁴ כך מצינו שבפרשת פסח שני בפרשת בהעלותך מבקש משה הנחיות מהקב"ה, בעוד העם עומד על גביו, במדבר ט, (ח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה **עַמְּדוּ וְאֶשְׁמְעָה מֵה' יְצִיגָה ה' לָכֶם.** וכן בסיפור בנות צלפחד שבפרשת פינחס מקריב משה את המשפט לקב"ה מיד. במדבר כ"ז, (ה) **וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטוֹן לִפְנֵי ה'.**

חשיבות הפסיקה על פי האמת

ההנחיות המוזכרות בתרגום מובנות וברורות. אך נראה שיש מסר נוסף הנלמד מביטוי ייחודי המצוי בתאור שפיטתו של משה בפרשת יתרו. יתרו חותן משה בוחן את צורת השפיטה של חתנו, המתוארת כך, שמות י"ח,

(יד) וַיֵּרָא חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה לְעָם וַיֹּאמֶר מֶה-הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לְעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל-הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן-בֶּקֶר עַד-עֶרֶב:

הביטוי הייחודי מן בקר עד ערב, משך דעתם של חכמים המצוטטים על ידי רש"י במקום. מן הבקר עד הערב - אפשר לומר כן? אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום, וכאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר בו (בראשית א' ה') ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

הרעפת השבחים על הדן אמת לאמיתה, מלמדת על החשיבות שחכמים ייחסו למערכת משפט הוגנת, החותרת לבירור האמת. הדיין המשקיע אפילו שעה אחת כדי לדון דין אמת, נחשב כמי שלומד מבוקר עד ערב, וכמי שנעשה שותף לקב"ה בבריאת העולם. נאמר כאן מן בקר עד ערב, ונאמר בסיומו של כל יום משבעת ימי הבריאה, ויהי ערב ויהי בוקר.

חשיבות בקשת המשוב על ידי השופט

התובנות שפורטו לעיל מסתמכות על דברי חכמים ועל ההדגשים שמצאו בתאור הליכי השפיטה על ידי משה רבנו.

אני הייתי מוסיף לסיום, תובנה אישית המתבססת על הנהוג בעולם הניהול הכללי. מומחי הניהול משוכנעים היום שיכולתו של כל עובד בכל רמה ניהולית, משתפרת בצורה משמעותית אם הוא מתמיד לקבל משוב על צורת עבודתו ועל איכות עבודתו. להערכתי קיימת סכנה שהשופטים המתחנכים לעבוד גם כ'דן יחיד', עלולים לשכנע עצמם שכל פסיקה שיצאה מתחת ידם, אינה ניתנת עוד לשינוי או לערעור. יש כאן מעין הבנה מוטעית של השבח שנתנו חכמים לשופטים הנאמנים, שנחשבו על ידי חכמים כמי שהיו שותפים לקב"ה בבריאת העולם.

כנגד זה ראוייה לשופטים מידה רבה של צניעות, וראוי שגם הם יבקשו משוב מחבריהם, ואולי אפילו מהנדונים בפניהם, על צורת התנהלותם ועל דרך שפיטתם.